

पुष्प - २१ : अहिंसा

रहाटणे ते अहिंसे । रूप जाण...

१. हिंसा केवळ शारीरिक नसते. कटू आणि कठोर बोलण्याने समोरच्याच्या मनावर होणारे आघात ही मानसिक हिंसाच होय. अहिंसा ही अतिशय व्यापक संकल्पना बनवतात ज्ञानदेव.
२. जगाला आपल्या जगण्याद्वारे केवळ सुख आणि सुखच लाभावे, असे जीवन व्यतीत करण्याला ज्ञानोबाराय 'अहिंसा' असे संबोधतात.
३. अहिंसेने अंतर्बाह्य नटलेला मनुष्य जीवनात कसा जगतो ते ज्ञानोबाराय सांगतात.
४. आपल्या जीवनराहाटीद्वारे जगात आपण शारीरिक, वाचिक, मानसिक स्तरांवर केवळ हिंसाच पसरवत असू तर नुसत्या बोलण्याने अहिंसेचा व्यवहार कसा निर्माण होणार, असा प्रश्न पडतो ज्ञानदेवांना.

संतबोल

- आणि जगाचिया सुखोद्देशें। शरीरें वाचा मानसें। रहाटणें तें अहिंसें। रूप जाण॥ (ज्ञा. १६.११४)
- ते वाट कृपेची करितु। ते दिशाचि स्नेहा भरितु। जीवातळीं आंधरितु। आपुला जीवु॥ (ज्ञा. १३.२४९)
- तैसेनि मार्दवें पाया। भूमीवरी न्यसीतु जाया। लागती तेथ होय। जनां सुख॥ (ज्ञा. १३.२५४)
- ऐसिया लघिमा चालतां। कृमि कीटक पांडुसुता। देखे तरि माघौता। हळूचि निघे॥ (ज्ञा. १३.२५५)

मंजिरी - २१

१. आज आपल्या सभोवती सर्वत्र संघर्ष, हिंसा, भांडणे यांचाचा माहौल दिसतो.
२. संवादाचा अभाव हा संघर्षाचा पाया होय.
३. संवादासाठी समता, प्रेम, बंधुता यांची पुंजी हवी : गणरायांचा दात तोच तर संदेश देतो.
४. संवाद बहरला तर संघर्षाचे कारणच उरत नाही : संघर्ष उणावला की हिंसेला जागाच उरत नाही.
५. हिंसेचा उगम प्रथम मनात होतो : परमहंस योगानंदांच्या जीवनातील कथा.
६. आप-पर भाव हिंसेला जन्म देतो : आपली जीभ आपल्या दाताखाली आली तर आपण दातांवर रागावतो का? हेच तर मुक्ताबाईमाउली ज्ञानदेवांना विचारतात :
७. रागाचा जन्मही भेदाच्या भावनेमध्येच होतो : आपल्या मनातून भेद एकदा का गेला की राग, संघर्ष, हिंसा यांना अवकाशच उरत नाही.

संतबोल

- तैसें ज्ञानामनाचिये भेटी। सरिसेंचि अहिंसेचे बिंब उठी। तेंचि ऐसे किरिटी। परिस आतां।। (ज्ञा. १३.२४४)
- पै मोहाचेनि सांगडें। लासी पिलें धरी तोंडें। तेथ दांतांचे आगरडे। लागती जैसे।। (ज्ञा. १३.२५१)
- जीभ दातांनी चावली। कोणें बत्तिशी ताडली?।। (श्रीमुक्ताबाईमाउली)
- कां कमळावरी भ्रमर। पाय ठेविती हळुवार। कुचुंबैल केसर। इया शंका।। (ज्ञा. १३.२४७)
- तैसें परमाणु पांगुंतले। जाणूनि जीव सानुले। कारुण्यामार्जी पाउलें। लपवूनि चाले।। (ज्ञा. १३.२४८)